

ภูมิทัศน์ทางจริยธรรม

สมใจ ศรีนวล*

ปัญหาที่เกิดขึ้นมากทุกวันในสังคมไทย เช่น คิษย์ก้าวร้าวทำลายครู พ่อช่มขึ้นลูกในไส้ พระขโมยทรัพย์สมบัติวัดไปขาย แม่ปาดคอลูกเพราะร้องเสียงดัง เป็นต้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นปรากฏให้เห็นบนหน้าหนังสือพิมพ์เกือบทุกสัปดาห์ ซึ่งไม่รวมเหตุการณ์ร้ายรายวันที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเรื่องที่ทุกคนผู้หวังดีตั้งสงบในบ้านเมืองควรนำมาทบทวนว่าอะไรเกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้หากเหตุร้ายทำนองนี้ถ้าเกิดในสมัยช่วงก่อนหน้านั้นคงจะหาสาเหตุต่างๆ ได้ว่ามาจากอะไร แต่ถึงกระนั้น ปัจจุบันก็อาจจะตั้งข้อสังเกตได้ว่าน่าจะเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูเยาวชนหรือการให้การศึกษา หรือผลจากไม่ได้อบรมเลี้ยงดูเยาวชนหรือการจัดการศึกษาที่ผิดยุคสมัยได้ปล่อยให้เยาวชนเติบโตอย่างไร้ทิศทางที่ควรจะเป็น หรือผลทางกระแสสังคมเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์

การอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษา ปัจจุบันจะเน้นการอบรมให้เป็นคนเก่งมากกว่าเป็นคนดี หรือเน้นวิชามากกว่าจริยธรรม นั่นคือการสอนที่เน้นปัญญาคือองค์ความรู้ ไม่ได้เน้นจริยธรรมคือความประพฤติควบคู่ไปด้วย เป็นเหตุให้ได้คนเก่ง สามารถจะนำความเก่งไปใช้ได้ทุกเรื่อง แต่ไม่มีตัวควบคุมคือ ความดี หรือ คุณค่าและสาระของความเป็นคนดี ในที่สุดก็ไม่มีตัวควบคุมความเก่ง ความเก่งก็จะออกนอกกลุ่มนอกทางได้ง่าย

ปัจจุบันการเรียนการสอนถึงขนาดนำวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมออกจากหลักสูตร นำเอาวิชาศาสนามาเป็นวิชาเลือก นำวิชาจริยธรรมมาเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในรายวิชา เมื่อกลับมาดูหลักการศึกษาของพุทธศาสนาที่เน้นการศึกษาศีล สมาธิ และปัญญาไปพร้อมๆ กัน คือ ฝึกกายให้ใช้งานได้อย่างมีระเบียบตามทักษะและประสบการณ์ (ศีล) ฝึกจิตให้มั่นคงไม่แกว่งไป

*อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ตามกระแสสังคมมากนัก (สมาธิ) ฝึกหรือศึกษาให้เรียนรู้เท่าทันสังคม รู้จักแก้ปัญหาไม่ใช่หนีปัญหา เพราะฉะนั้นผลจากการที่เรามีศาสนาประจำใจ ประจำสังคม และประจำชาติทำให้เรามีกรอบในการดำรงชีวิตว่าช่วงไหนอบรมขนาดไหน เป็นเรื่องของกายวาจา ให้เคารพกฎเกณฑ์กติกา มารยาททางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม และกฎหมายอันดีงาม รู้จักหน้าที่ของตัวเองและสังคมมีความเป็นระเบียบ ซึ่งเป็นขั้นศีล รู้จักฝึกหัดจิตใจซึ่งเป็นบุคลิกทางอารมณ์ได้อย่างมั่นคง เมื่อปะทะกับสิ่งที่ตัวเองชื่นชมและชมชื่น ไม่แกว่งไปมา พูดยุบตามกระแสสังคม ทั้งศีลและสมาธิจะฝึกให้ผู้คนและสังคมให้เป็นคนดีและมีสุข แต่เมื่อคนหรือสังคมดำรงชีวิตมาถึงจุดๆหนึ่งก็จะมีปัญหาให้แก่ศาสนาจึงได้ให้การอบรมความรู้เสริมประสบการณ์ที่จะต้องใช้อยู่มาแต่แรก คนมีปัญหาที่จะแก้ปัญหาเก่ง จะถือได้ว่าเป็นคนเก่ง สำหรับมนุษย์คนเก่งยุคปัจจุบันมักจะมองตนเองเป็นศูนย์กลาง การแก้ปัญหา ก็จะมุ่งมาที่ตนเอง บางครั้งการแก้ปัญหาของตนเองกลับไปสร้างปัญหาให้คนอื่นหรือสังคมอื่น เป็นเหตุให้ละเมิดกฎเกณฑ์กติกาของสังคม หรือบางครั้งการแก้ปัญหาเป็นการตัดช่องน้อยแต่พอดัว ทั้งปัญหาไว้เบื้องหลังมากมาย

พุทธศาสนาสอนว่า การศึกษาที่ดีจะต้องทำให้คนเก่ง คนดีมีสุข การให้การศึกษาแบบนี้เรียกว่า จริยศึกษา คือ การศึกษาจริยธรรม การศึกษาจริยธรรมจึงไม่จำเป็นจะต้องแยกออกมาเป็นวิชาโดดๆ หากผู้สอนเข้าใจว่าวิชาที่ตนเองสอนๆ จะให้ผู้เรียนไปดำรงตนประกอบอาชีพอะไร อย่างไรและมีชีวิตอยู่แบบใด เพราะหากผู้เรียนมีวิชา คือความเก่ง แต่ดำรงตนอย่างมีความทุกข์ก็ใช้ว่าจะเป็นคนเก่ง

คนดีมีศีลธรรม แต่ไม่มีความรู้ในการดำรงชีพ ก็ใช้ว่าจะเป็นคนดี ยิ่งหากมีความทุกข์เดือดร้อนเข้ามาอีกก็จะเป็นภาระให้กับสังคม ฉะนั้นหากผู้สอน ผู้เรียนคำนึงถึงข้อนี้ คือแทรกกิจกรรมทางจริยธรรมไว้ในทุกวิชา และย้ำร่ำสอนทุกชั่วโมง สังคมก็จะเป็นสังคมสันติที่สมบูรณ์มากขึ้น

ภูมิทัศน์ทางทางจริยธรรมที่อ่อนด้อยจนเป็นปัญหาสังคม ที่มีผลมาจากกระแสสังคม เศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ที่ถาโถมเข้ามาสู่สังคมไทย กลายเป็นค่านิยมที่ทุกคนอยากต่อการปฏิเสธเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาสังคมปัจจุบัน หากพิจารณาจากสายสัมพันธ์ทางสังคม 3 สาย คือ

1. แบบปฐมภูมิ คือ ความสัมพันธ์แบบกลุ่มเครือญาติบริวาร เพื่อนบ้าน คนใกล้ชิด รูปแบบก็จะเป็นกันเอง มีระบบอาวุโส สั่งสอนอบรม มีจารวัตรธรรม เมตตาธรรมต่อกัน มีประเพณีสืบทอดกันมา
2. แบบทุติยภูมิ คือ ความสัมพันธ์แบบระบบราชการ การซื้อขายแลกเปลี่ยน มีกฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง มีบทลงโทษและให้รางวัลที่ชัดเจนจากสังคม
3. แบบตติยภูมิ คือ ความสัมพันธ์แบบกลุ่มผลประโยชน์ เป็นสายสัมพันธ์แลกเปลี่ยนผลประโยชน์ มีคติ “หมูไป ไก่มา” มีหัวใจเป็น เงิน วัตถุ สิ่งของ อาจจะเรียกว่าพวก *money first* ก็ได้

กระแสสังคมปัจจุบันจะอยู่ใน **รูปแบบที่สาม** นี้ การคบหาสมาคมของคนในปัจจุบันจะเริ่มต้นจากรูปแบบที่สามไปยังรูปแบบที่สองและรูปแบบที่หนึ่ง บางคนจะยึดมั่นถือมั่นเป็นอย่างยิ่งในการคบหาสมาคมกับคนอื่น โดยยึดรูปแบบที่สามเป็นตัวหลักในสายสัมพันธ์ ทำให้ความเป็นมนุษย์น้อยลง ถ้าบุคคลนั้นประกอบอาชีพครู วิทยุณครก็จะหายไป ถ้าเป็นนิสิตนักศึกษา วิทยุณความเป็นนิสิต นักศึกษาก็จะหายไป ถ้าเป็นพี่น้องกัน วิทยุณของความ เป็นพี่น้องกันก็หายไป

สรุปว่าเป็นอะไรก็มักจะลืมหน้าที่ จะเอาผลประโยชน์เข้ามาเป็นสายสัมพันธ์ พฤติกรรมดังกล่าวที่ว่านี้ แสดงว่าภูมิทัศน์ทางจริยธรรมบกพร่อง ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมไม่มีที่สิ้นสุด

อะไรคือจริยธรรม และมีความสำคัญอย่างไร

คำว่า **จริยธรรม** ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2540 กล่าวว่า **จริย** แปลว่า ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ส่วน **จริยธรรม** หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศิลธรรม กฎศีลธรรม

คำว่า **จริยธรรม** ตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า **Ethic** ซึ่งหมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่า อย่างไรถูก อย่างไรไม่ดี ควรไม่ควร และการกำหนดคุณค่าทางศีลธรรมสำหรับการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์

ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนทุกอาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้ว ก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและวิชาชีพ อาจจะมีผลร้ายต่อตนเอง สังคม และวงการวิชาชีพในอนาคตด้วย ดังจะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤติศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบัน ทั้งในวงการวิชาชีพครู แพทย์ ทหาร ตำรวจ นักการเมืองการปกครอง ฯลฯ จึงมีคำกล่าวว่า “เราไม่สามารถสร้างครูดีในพื้นฐานของคนไม่ดี และไม่สามารถสร้างแพทย์ ทหาร ตำรวจ นักการเมืองและนักธุรกิจที่ดี ถ้าบุคคลเหล่านั้นมีพื้นฐานทางนิสัยและความประพฤติที่ไม่ดี”

ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเจ้าอยู่หัว หรือพระปิยมหาราชของชาวไทยที่ได้ทรงตระหนักมาแต่เริ่ม ดังในราชหัตถเลขาของพระองค์ท่านมีไปถึง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

กรมพระยาวชิรญาณวโรรสมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“..... ต่อไปภายภาคหน้าคนที่ได้เล่าเรียนคงได้ประพฤติดีกว่าคนที่ไม่ได้เล่าเรียนนั้นหาถูกต้องไม่ คนที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตามจะหันไปทางทุจริต คนรู้น้อยก็โกงไม่ค่อยคล่อง คือโกงไม่สนิท คนที่รู้มากโกงคล่องขึ้น และการโกงพิสดารขึ้น การหัดให้ผู้อ่านอักขรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนดีและคนชั่ว เป็นแต่ได้เรียนวิธีสำหรับจะเรียนความดี ความชั่วได้คล่องขึ้น”

จากราชหัตเลขาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้อัญเชิญมาอันนี้ แสดงให้เห็นว่า การเรียนในทางพุทธศึกษาหรือหัตถศึกษา นั้น ยังไม่เป็นการเพียงพอต้องเน้นหนักไปทางด้านจริยธรรมด้วย เพราะจริยศึกษาจะช่วยพัฒนาจิตใจของบุคคลให้มีจิตใจและพฤติกรรมที่ดี ดังนั้นการจัดการศึกษาการเรียนการสอนในสถานศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาบุคคลให้เห็นผลเมื่อมีจริยธรรม มีสติปัญญาและความรู้ที่จะดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นสถานศึกษาควรปลูกฝังเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่เยาวชนของชาติทั้งนี้เพื่อทำให้เยาวชนของชาติเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ตนเองและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเห็นความสำคัญของจริยศึกษา ได้ทรงพระราชทานหลักคุณธรรมสำหรับคนไทยไว้ 4 ประการ ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2525 เนื่องในวโรกาสเฉลิมฉลองกรุงเทพฯ มีอายุครบ 200 ปีไว้ดังนี้

“..... คุณธรรมที่ทุกคนควรศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่สี่ประการ ประการแรก คือ การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ได้ประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติอยู่ในความสัตย์ ความดีนั้น ประการที่สาม คือ การอดทนอดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริตไม่ว่าจะด้วยประการใดประการที่สี่ คือการรู้จักวางความชั่วความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมืองคุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้มีความเจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์”

จริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในสังคม ที่จะนำความสุขสงบและความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้นๆ เพราะเมื่อคนในสังคมมีจริยธรรม จิตใจก็ย่อมสูงส่ง มีความสะอาดและสว่างในจิตใจจะทำงานใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่นเป็นบุคคลมีคุณค่ามีประโยชน์ และสร้างสรรค์คุณงามความดี อันเป็นประโยชน์

จึงใคร่ขออัญเชิญพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรมสูงสุด

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

36 แผนชีวิตของพ่อ

1. ชอบคุณเข้าทุกเม็ด นึกทุกหยด อาหารทุกจานอย่างจริงจัง
2. อย่าลืมคนที่คุณช่วยเหลือได้ นึกทุก ปัญหา และ ความกล้าหาญ
3. เพื่อนใหม่ คือคนที่คุณที่ให้กับตัวเอง ส่วน เพื่อนเก่า / มิตร ที่คุณมองที่นับวันจะเพิ่มคุณค่า
4. อ่อนหนึ่งคือ ธรรมะ บิละเล็ม
5. ปฏิบัติต่อคนในหน้าที่กับใจต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเรา
6. พูดคำว่า ชอบคุณ ให้มาก
7. รักษา ความลับ ให้แน่น
8. ประเมินคุณค่าของการให้ อกุศล ให้สูง
9. พัง ให้มากแล้วจะ ได้คุณแทนที่
10. ยอมรับความผิดพลาดของตัวเอง หากมีใครตำหนิ และรู้ผิดใจว่าเป็นจริง
11. ทบทวนสิ่ง สิ่งที่คุณสั่งกับการดูขึ้นใหม่
12. เมื่อเผชิญหน้ากับงานหนักคิดเสมอว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะล้มเหลว
13. อย่าถกเถียงธุรกิจภายในใจ
14. ใช้บัตรเครดิตเพื่อความสะดวก อย่าให้บัตรของคุณล้น
15. อย่าท้อแท้จากอะไรก็ตามที่คุณ อกุศล
16. อย่าอายจากอะไรก็ตามที่คุณ อกุศล
17. ระยะทางนับพันกิโลเมตร เริ่มต้นที่ก้าวแรก
18. เมื่อไม่มีใครเกิดมาแล้วจึง ได้สิ่งควรทำสิ่งต่างๆอย่างค่อยเป็นค่อยไป

19. การประท้วงเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวาย
เป็นเส้นทางแห่งความไม่ประมาท
20. คนไม่รักเงิน คือคนไม่รักชีวิต ไม่รักอนาคต
21. ยามทะเลาะกัน ชูกัศมียกเอาเคียวที่มีอาวุธคมสองอันถือ
22. ชีวิตใจไม่คง ไต่ทำงานน้อยสู้กัน ทุกวันเป็นเงาเสนาภมร
23. สงครามให้ผู้คนแข็ง เอาชนะคู่ต่อสู้
24. เบื้องหน้ากับสองตาที่ระหัด ให้อันอื่นเข้าใจ ไม่ให้พวักที่ของคนอื่นที่ละ
ทำความเข้าใจ ในสิ่งที่เราพูด
25. เจริญด้วยวัย 2 ทศวรรษ ความเข้าใจ กับ อัมมฤต
26. อย่างตามใจตัวเอง มีสองอย่างเกิดขึ้นแล้วตามใจตัวเองทั้งสิ้น
27. ทั้งเรื่องเพราะมีแรง อ้วนอ้วนอยู่เพราะมีเนื้อ
28. อย่างดังคนกล่าวให้โคโง (อย่าโลภ)
29. ระลึกถึงความตายด้วย 3 ครั้ง ชีวิตจะมีสุข มีอภัย มีให้
30. ถัดจากระดมเมตตากรุณา ระดมเมตตาส่งไปก็หมดหมด
31. ทุกวันงานและต่องานหมดวันแล้วแล้วแล้ว
32. สงบเป็นครั้งกับทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อเรียนรู้เพิ่มเติมได้ตลอด
33. ตามและดีอันที่อยู่สูงอย่างใดต้องเป็น มันใดสูง
34. มนุษย์ทุกคนมีงานมากมายในชีวิต
สิ่งที่มันมีที่ค่าคือที่สุดของมนุษย์
35. ทางใจเป็นศูนย์รวมปัญญาของโลก สงบอันหนึ่งคือดีอันละเมอ
36. ระบือด้วยใจ คือ คุณธรรมที่ดีสำคัญในการดำเนินชีวิต